

DOBAR PRIMJER DJELOVANJA BISKUPIJSKOG POVJERENIKA ZA ORGULJE

U crkvama i kapelama svih hrvatskih biskupija i redovničkih zajednica postoje brojna umjetnička djela često vrlo velike umjetničke vrijednosti. Većina vjernika najčešće kao vrijedne doživljava oltare, propovjedaonice, oltarne slike i kipove. Nešto manji broj njih će kao spomenički važne zamijetiti pokaznice (monstrance), kaleže i misno ruho. Vrlo malen broj vjernika pa i svećenika će u vrijedne objekte svrstati orgulje. Najčešće orgulje većina njih doživljava kao izvor stalnog troška za popravke koji su najčešće i vrlo skupi. Stoga mnoge orgulje u našim crkvama štute, na njima orguljaši ne žele svirati pa pri liturgijskim slavljinama muziciraju na elektroničkim nadomjestcima ili se koriste glazbala sveprisutna u popkulturi. Osjeća se posljedica rasprostranjene dvojbe o isplativosti čuvanja, popravljanja i održavanja orgulja koje su još 1287. godine označene kao jedino glazbalo koje se može koristiti u bogoslužju. Od te davne godine orgulje su usavršavali naraštaji graditelja orgulja (orguljara) i glazbenika. U dugom razvoju orgulja ogleda se cjelokupan znanstveni razvoj Europe na području tehnologije (obrade drva i metala), znanosti (poglavito mehanike, fizike fluida i akustike) te glazbene i likovne umjetnosti koja je stavljena u službu vjerničkoga zajedništva. Najsvažnije i najvažnije je uočiti da se cjelokupan razvoj orgulja od 857. godine, kada su orgulje došle u zapadnu Europu, dogodio u okviru kršćanske crkve zapadnoga obreda. Upravo je ta činjenica ključna i temeljem koje se orgulje prepoznaju kao kul-

turno dobro koje treba sačuvati a njegova spomenička svojstva po mogućnosti netaknuta predati generacijama vjernika koje će nas naslijediti.

Kako očuvati najznačajnije orgulje i omogućiti njihovu upotrebu budućim generacijama? Poznato je da ono što bolje poznamo više i volimo. Vjerojatno bi prvi korak trebao biti stjecanje znanja o orguljama a potom uspostavljanje pozitivnog emocionalnog odnosa prema njima. A što bi trebalo za početak znati o orguljama i gdje to naučiti? Postoji znanost organologija (ili organografija) koja se bavi izučavanjem razvoja orgulja, prikupljanjem arhivskih podataka o gradnji orgulja te promišljanjem načina zaštite povijesnih i spomeničkih orgulja. Organologija kao znanost se intenzivnije razvija od početka 20. stoljeća kada je uočena potreba za objedinjavanjem podataka koji se nalaze: *a)* u starim teoretskim traktatima o glazbi, *b)* u rezultatima pregleda i mjerenja obavljenima na sačuvanim povijesnim orguljama, *c)* u sačuvanim ugovorima o gradnji orgulja, *d)* u spomenicama župa i računskim knjigama te u kanonskim vizitacijama. Zahvaljujući prikupljenim podacima uočeno je da je mnogo orgulja sagrađenih od 15. do kraja 18. stoljeća nestalo zbog trošnosti ali i zbog želje da se na njihovom mjestu sagrađe novi, moderniji instrumenti. Tako je u velikoj mjeri otežano praćenje kontinuiteta razvoja orgulja „u živo“, dakle pregledom, sviranjem i slušanjem zvuka sačuvanih povijesnih instrumenata. Ipak su prikupljeni podaci omogućili realno sa-

gledavanje sačuvanoga fonda „starih“ orgulja na nekom području. To je rezultiralo organološkom valorizacijom pojedinačnih instrumenata te konačno ispravno postavljenim prioritetima u zaštiti najvrednijih povijesnih glazbala.

U procesu vrednovanja i zaštiti povijesnih i spomeničkih orgulja važnu ulogu u mnogim europskim državama imaju biskupijski povjerenici za orgulje. Nužan preduvjet njihova uspješnoga djelovanja je stjecanje primjerene organološke edukacije. Bilo bi dobro kada bi u svim biskupijama u Hrvatskoj postojali povjerenici za orgulje koji su prošli temeljitu organološku izobrazbu jer upravo o njihovoj stručnosti ovisi upješno očuvanje povijesnih i spomeničkih orgulja. Primjer dobre suradnje crkvenih vlasti i državnih službi zaštite spomenika na očuvanju povijesnih i spomeničkih orgulja vidljiv je u Bjelovarsko-križevačkoj biskupiji. U tek ustanovljenoj biskupiji je mons. dr. Vjekoslav Huzjak uočio važnost održavanja i upotrebe orgulja pa je 12. travnja 2012. godine imenovao Marka Đurakića biskupijskim povjerenikom za orgulje.

Mr. art. Marko Đurakić, diplomirani je orguljaš i teoretičar glazbe. Naslovni je orguljaš crkve Sv. Franje Asiškoga u Zagrebu. Tijekom studija na Muzičkoj akademiji Sveučilišta u Zagrebu je pohađao i položio ispit dvosemestralnog izbornog kolegija Razvoj orgulja i organologija. Nakon stupanja na dužnost biskupijskoga povjerenika za orgulje Đurakić je u suradnji s Konzervatorskim odjelom u Bjelovaru proveo pregled orgulja te napravio popis orgulja Bjelovarsko-križevačke biskupije. Tom prilikom je na području biskupije evidentirano šezdesetak instrumenata nastalih od 1717. do 1940. godine. Utvrđeno je postojanje četiriju tipova instrumenata: pozitiv, pozitiv sa pedalom, orgulje, orgulje bez pedala. Od 62 evidentirana instrumenta oko trećine, njih 22 ima status zaštićenoga kulturnoga dobra. Po završetku popisivanja načinjen je strateški plan obnove najvrednijih instrumenata. Na temelju rezul-

tata popisa orgulja Đurakić je 2015. godine objavio organološku monografiju *Orgulje Bjelovarsko-križevačke biskupije* čime je želio senzibilizirati vjernike u biskupiji za pitanja održavanja i obnove orgulja. Budeenje interesa za orguljsku baštinu i afirmaciju hrvatskih graditelja orgulja Đurakić je dodatno potaknuo organiziranjem izložbe *Obitelj Erhatic – križevački graditelji orgulja* održane u Križevačkom muzeju za koju je napisao i katalog. Osim navedenih radova Đurakić je objavio i niz stručnih organoloških članaka u raznim edicijama.

Da bi se čitatelju omogućilo bolje razumijevanje načina održavanja orgulja treba se podsjetiti na sljedeću klasifikaciju radova koji se obavljaju na orguljama. To su: konzerviranje, popravak, sanacija postojećeg stanja, restauracija, rekonstrukcija. Vrstu radova određuje biskupijski povjerenik za orgulje na temelju valorizacije pojedinog instrumenta, stupnju njegove ugroženosti te prema raspoloživom iznosu novca koji ima na raspolaganju za određeni projekt. Dakako da je za obavljanje radova na zaštićenim orguljama nužna suradnja sa nadležnim konzervatorskim odjelima Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Marko Đurakić je u proteklih osam godina od imenovanja na mjesto biskupijskog povjerenika za orgulje potaknuo, usmjeravao i organološki nadzirao radove koji su se izvodili na orguljama Bjelovarsko-križevačke biskupije. Ovdje se donosi popis ukupno 28 lokaliteta klasificiranih po vrsti napravljenih zaštitnih radova.

Popravci (11 instrumenata):

Bjelovar (ž.c. Sv. Antun Padovanski), Carevdar, Cirkvena, Rakovec, Sveti Petar Čvrstec, Sveti Petar Orehovec, Veliki Bisag, Veliko Trojstvo, Preseka, Kalnik, Križevci – konkatedrala.

Sanacije postojećeg stanja (7 instrumenata):

Đurđić, Nevinac, Rovišće, Velika Pisаница, Veliki Grđevac, Vrbovec, Zrinski Topolovac.

Restauracije s rekonstrukcijom (6 dovršenih i 4 instrumenta na kojima su radovi u tijeku):

Apatovec, Komin, Trema Pintići, Nova Rača, Visoko, Gušćerovec, / u tijeku: Cugovec, Čazma, Gornje Psarjevo, Hrašćina.

Sve navedene radove je Marko Đurakić nadzirao u suradnji sa Konzervatorskim odjelima u Bjelovaru, Zagrebu i Varaždinu koji su nadležni za područje Bjelovarsko-križevačke biskupije.

U zaključku ovoga kratkog osvrtu na djelovanje biskupijskog referenta za orgulje Bjelovarsko-križevačke biskupije željelo bi se ocijeniti rezultat polučen u proteklom razdoblju. Uspješnost djelovanja na fondu povijesnih i spomeničkih orgulja procjenjuje se prije svega na temelju očuvanja izvorne supstance zaštićenih orgulja. Orgulje definirane kao aerofono glazbalo sa tipkama imaju sedam (7) dijelova: kućište, sviraonik, registarski i svirni prijenos, sustav za opskrbu zrakom, zračnice, fonički materijal (svirale), intonacija temperacija ugodba. Kod povijesno i spomenički značajnih instrumenata, poglavito zaštićenih kulturnih dobara upisanih u Listu kulturnih dobara Republike Hrvatske, orguljarsko-restauratorski je imperativ sa-

čuvati sve izvorne dijelove a ako neki dijelovi nedostaju treba napraviti njihovu rekonstrukciju u istovjetnim materijalima i istim metodama izrade.

Nakon osam godina djelovanja Marka Đurakića u Bjelovarsko-križevačkoj biskupiji na mjestu biskupijskog povjerenika za orgulje može se zaključiti da su njegovi naponi do sada bili usmjereni u dva pravca. Prvo, osposobiti što veći broj instrumenata za liturgičku uporabu u čemu je u velikoj mjeri uspio. Drugo, sačuvati izvornu supstancu zaštićenih povijesnih orgulja što je uspješno realizirano restauracijom triju instrumenata sagrađenih u 18. stoljeću, pozitiva iz Apatovca i Tremi Pintići te orgulja bez pedala u Kominu. Na kraju ovoga prikaza treba istaknuti činjenicu da se u mandatu Đurakićevog djelovanja na području Bjelovarsko-križevačke biskupije nije dogodila niti jedna devastacija orgulja. Može li se zamisliti bolji rezultat rada na zaštiti i očuvanju orgulja u prigodi obilježavanja desete obljetnice ustanovljenja Bjelovarsko-križevačke biskupije?!

Za poželjeti je da više biskupija u Hrvatskoj ima tako organološki obrazovane i aktivne povjerenike za orgulje.

MISA BREVIS

Misa brevis druga je po redu skladba u okviru projekta *Canticum novum* koji želi ponuditi skladbe za misni ordinarij ili ono što se naziva «misa» koje će biti po mjeri današnjeg liturgijskog promišljanja i slavlja, prilagođene zahtjevima crkvenih propisa o crkvenoj glazbi. Skladbe su stoga pisane u jednostavnom stilu i primjerene župnim zborovima, čime se želi omogućiti

ti da u liturgiji sudjeluje čitava zajednica. Misa brevis za sole, mješoviti zbor i orgulje sadrži pjevane dijelove mise Gospodine, Smiluj se, Slavu, Svet i Jaganjče Božji.

